

Kritik mot Valnämnden i Järfälla kommun för brister vid genomförandet av de allmänna valen 2014

Beslutet i korthet: En person nekades att rösta vid de allmänna valen den 14 september 2014 då hon redan var avprickad i röstlängden i vallokalen. Av utredningen framgår att den troligaste förklaringen till detta är att den röstmottagare som gjorde markeringarna i röstlängden tidigare på valdagen markerat fel väljare. Vid samma vallokal fick en person rösta i riksdagsvalet trots att han saknade rösträtt i det valet. I flera fall saknades dessutom dokumentation om hur väljarnas identitet kontrollerats.

Valnämnden i Järfälla kommun får kritik för bristerna. I beslutet understryks vikten av noggrannhet och ordning när allmänna val genomförs.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 15 september 2014 förde AA fram klagomål mot Järfälla kommun. Klagomålen gällde att hon hade nekats att rösta vid de allmänna valen till riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige den 14 september 2014 i vallokalen Vattmyraskolan i Järfälla kommun. Anledningen var att hon redan var avprickad i röstlängden.

Utredning

En kopia av en del av röstlängden och protokoll från vallokalen Vattmyraskolan hämtades in från Järfälla kommun. Av protokollet framgick att AA hade nekats att rösta eftersom hon redan var avprickad i röstlängden. Det fanns inte någon notering i röstlängden om hur identiteten på den som röstat hade kontrollerats. Noteringar om hur identitetskontroll skett saknades beträffande majoriteten av de röstande i den del av röstlängden som hämtats in. Utifrån uppgifterna i protokollet såg det också ut som om en person tillåtits rösta i riksdagsvalet, trots att han inte hade rösträtt i det valet.

Valnämnden i Järfälla kommun uppmanades att yttra sig över anmälan. I sitt yttrande redovisade nämnden bl.a. följande.

På valdagen den 14 september 2014 besökte anmälaren sin vallokal Vattmyraskolan i valdistrikt 28 Vattmyra i Järfälla kommun med avsikt att rösta i allmänna val till riksdag, kommun och landsting. När hon lämnar sina valkuvert

till röstmottagarna framkommer att hon markerats i röstlängden som om hon redan röstat. Röstmottagarna kontaktar valsamordnaren för rådgivning, som lämnar besked om att hon måste nekas att rösta i enlighet med 9 kap. 6–7 §§ vallagen. Detta kontrolleras av valsamordnaren även med länsstyrelsen som lämnar samma besked. Händelsen noteras i protokollet.

En omständighet vad gäller anmälaren är att det vid hennes markering i röstlängden (nr 700) inte finns angivet hur identitetskontroll har skett. Detsamma gäller ett flertal av de röstande på samma sida i röstlängden. Från nummer 681 till 720 i röstlängden har det markerats att 27 personer har röstat i vallokalen. För endast 10 av dessa finns angivet hur identitetskontroll har skett.

Vidare har i samma vallokal vid ett tillfälle en väljare lämnat valkuvert för riksdag, kommun och landsting, vilka togs emot av röstmottagarna och lades i valurnan. I ett allt för sent skede upptäcktes att väljaren saknade rösträtt i riksdagsvalet. Röstmottagarna kontaktade valsamordnaren, som efter överläggning med länsstyrelsen meddelade att väljarens röst i riksdagsvalet ska räknas trots avsaknad av rösträtt. Händelsen noterades i protokollet.

Enligt 9 kap. 6–7 §§ vallagen ska röstmottagarna innan valkuverten tas emot kontrollera bland annat att väljaren inte redan har röstat i valet, samt att om det inte finns några hinder mot att ta emot valkuverten lägga dessa i valurnan och markera detta i röstlängden. En tidigare markering i röstlängden utgör ett sådant hinder mot att ta emot valkuverten och lämnar inte röstmottagarna något annat alternativ än att neka väljaren att rösta. En markering i röstlängden utesluter dock inte att ett misstag begåtts genom bristande uppmärksamhet från röstmottagarnas sida, t.ex. genom att markeringen avser en annan person än den som markerats – en felaktig markering i röstlängden. Samtidigt går det inte att helt utesluta att väljaren som nekas att rösta redan har röstat. Vad som egentligen har hänt är svårt att utreda i efterhand. Dock är det värt att nämna att endast en av fyrtio väljare på den aktuella sidan i röstlängden inte röstat. Denna väljares nummer (nr 701) är omedelbart efter anmälares, efternamn och personnummer är snarlika. Denna omständighet föranleder [valnämnden] att misstänka att den röstmottagare som markerade i röstlängden slant med linjalen och markerade fel väljare. Ordförande och vice ordförande har hörts i frågan. Ingen av dem har någon uppfattning om vad som kan ha inträffat annat än vad som angivits ovan. De uppger visserligen att det bitvis varit långa köer till röstmottagningen, vilket lett till hög arbetsbelastning för röstmottagarna. Detta är dock inte onormalt i en vallokal.

Vad gäller frågan om identitetskontroll så intygar både ordförande och vice ordförande att identitetskontroll genomförts i samtliga fall. I valdistrikt 28 användes ett trepersonssystem vid bordet där valkuverten togs emot; en röstmottagare kontrollerade rösträtt, valkuvert och identitet, en röstmottagare markerade i röstlängden, och en tredje röstmottagare lade valkuverten i valurnan. Identitetskontroll genomfördes generellt av ordförande eller vice ordförande. Däremot medger ordförande och vice ordförande att dokumentationen av hur identitetskontroll genomfördes brustit. Genom att dessa båda var upptagna med bl.a. kontroll av identitet hade de inte tillräcklig uppsikt över hur markering av identitet gjordes i röstlängden. Vidare uppger båda två att en och samma röstmottagare insisterat på att vara den som markerar i röstlängden, vilket medförde att denne arbetat långa pass och därmed kan ha brustit i uppmärksamhet p.g.a. trötthet. [Valnämndens] uppfattning är att ordförande borde ha tillämpat arbetsrotation.

I fallet med den väljare som saknade rösträtt i riksdagsvalet så kan varken ordförande eller vice ordförande påminna sig några särskilda omständigheter som kan ha bidragit till den uppkomna situationen, annat än möjligen en anhopning av väljare vid tillfället och därmed stress och trötthet hos röstmottagarna. Inte heller detta är dock onormalt i en vallokal. [Valnämnden]

bedömer att denna incident måste hänföras till den mänskliga faktorn. I övrigt har röstmottagarna följt länsstyrelsens instruktioner i handhavandet av incidenten.

Några övriga problem vid röstmottagandet har inte [valnämnden] kunnat identifiera. Tvärtom uppger både ordförande och vice ordförande att röstmottagningen i valdistrikt 28 har flutit väldigt bra, ovan beskrivna fall undantagna.

Inför årets val har samtliga tjänstgörande i vallokal genomgått en obligatorisk utbildning med tillhörande kunskapstest. Hanteringen av valkuvert, röstlängd, identitetskontroll och valurna tillhör de mest centrala i valprocessen och särskild vikt läggs vid dessa under utbildningen. Som en del av uppföljningen genomför dessutom [valnämnden] en enkätundersökning riktad till samtliga tjänstgörande i valet. Svaren från valdistrikt 28, där fem av sju tjänstgörande svarat, pekar inte på några oegentligheter. Tvärtom intygas att besättningen utgjorde ett väl fungerande arbetslag som kompletterade varandra väl. Samarbetet anges ha fungerat mycket bra. Både ordförande och vice ordförande i valdistrikt 28 bedöms som mycket erfarna och har tjänstgjort i samtliga val som anordnats sedan minst 2003. (Valnämndskansliets databas över tjänstgörande röstmottagare sträcker sig endast till 2003.) Även röstmottagarna i distriktet är erfarna, med minst tre val vardera bakom sig. Det kan därmed antas att varken bristande utbildning, bristande erfarenhet eller bristande samarbete har haft betydelse för det inträffade.

[Valnämnden] konstaterar att röstmottagarna i valdistrikt 28 hanterat situationen i enlighet med gällande lagstiftning då de nekade anmälaren att rösta. För att förebygga liknande situationer i framtiden avser [valnämnden] att köpa in metallinjaler (ogenomskinliga) med gummerad undersida till samtliga valdistrikt. Dessa injaler slinter inte lika lätt som de plastinjaler som hittills använts.

[Valnämnden] konstaterar vidare att besättningen i valdistrikt 28 brustit i dokumentationen av hur identitetskontroll har genomförts till följd av otillräcklig samordning och bristfällig rotation av arbetsuppgifter. Ytterligare vikt vid identitetskontroll bör läggas vid framtida utbildningar. [---]

[Valnämnden] konstaterar slutligen att incidenten med väljaren som saknade rösträtt i riksdagsvalet inte kan hänföras till bristande rutiner i vallokalen. Röstmottagarna har hanterat situationen i enlighet med länsstyrelsens instruktioner.

AA yttrade sig över vad Valnämnden i Järfälla kommun anförde. Hon uppgav bl.a. att det bara var två röstmottagare som skötte röstningen när hon besökte vallokalen och att de inte fäste så stor vikt vid hennes id-handlingar innan felet i röstlängden konstaterades.

Rättslig reglering

Enligt 3 kap. 4 § regeringsformen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i Sverige samt har fyllt 18 år rösträtt vid val till riksdagen. Rösträtten vid val till kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige regleras i 4 kap. 2 och 3 §§ kommunallagen.

Bestämmelser om hur allmänna val ska genomföras finns i vallagen. Där framgår bl.a. att röstmottagarna ska kontrollera i röstlängden att väljarna har rösträtt i de val som valsedlarna gäller och att de inte redan har röstat, innan valkuverten tas emot. Om det inte finns några hinder mot att ta emot

valkuverten ska röstmottagarna lägga dem i valurnan för de val valsedlarna gäller och markera detta i röstlängden. Detta ska ske i väljarens eller budets närvaro. I röstlängden ska vidare anges hur väljarens eller budets identitet har kontrollerats. Ett protokoll ska föras över röstmottagningen i en vallokal. (Se 9 kap. 6, 7 och 16 §§ vallagen).

Om en väljare nekas att rösta ska detta antecknas i protokollet. Anledningen till det ska också antecknas. (Se Valmyndighetens föreskrifter, VALFS 2013:1.)

Bedömning

Av utredningen framgår att AA nekades att rösta vid de allmänna valen till riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige den 14 september 2014 i vallokalen Vattmyraskolan i Järfälla kommun. Skälet till det var att hon redan var avprickad i röstlängden. Vidare framgår att den troligaste förklaringen till detta är att den röstmottagare som gjorde markeringarna i röstlängden tidigare på valdagen råkat markera fel väljare.

Vid samma vallokal fick en person lämna en röst till riksdagsvalet, trots att han inte hade rösträtt i det valet. Enligt valnämnden berodde misstaget på den mänskliga faktorn.

Utredningen visar också att röstmottagarna endast dokumenterade hur identitetskontroll skett beträffande tio av de 27 röstande som finns med på den del av röstlängden som JO granskat.

Vid ett val sker en omfattande manuell hantering och det är oundvikligt att misstag förekommer. Samtidigt vill jag framhålla att misstag kan få stora konsekvenser, i vissa fall t.o.m. för resultatet i ett val, och att det är mycket allvarligt om misstaget innebär att en enskild inte kan utöva sin grundlagsfästa rätt att rösta. Rösträtten är en av hörnstenarna i det svenska statsskicket, och vikten av noggrannhet och ordning i samband med genomförandet av ett val kan därför inte nog understrykas.

I det aktuella ärendet har, som framgått ovan, ett flertal brister konstaterats. Valnämnden i Järfälla kommun ska kritiseras för dem.

Granskningen har varit begränsad till AA:s anmälan och den sida i röstlängden där hon finns upptagen. Det kan inte uteslutas att det förekommit fler fel vid den aktuella röstmottagningen. Valnämnden har beskrivit de åtgärder som vidtagits inför valet för att säkerställa en korrekt handläggning och de åtgärder som planeras för att undvika en upprepning av det inträffade vid kommande val. Vid dessa förhållanden finns det inte anledning för mig att vidta några ytterligare åtgärder.

Ärendet avslutas.